

NAANTALIN KAUPUNKI / KAAVOITUSSELVITYKSIÄ

MAISEMALLINEN SELVITYS

Maarianrinteen asemakaavamuutoksen AK-381 taustaselvitys

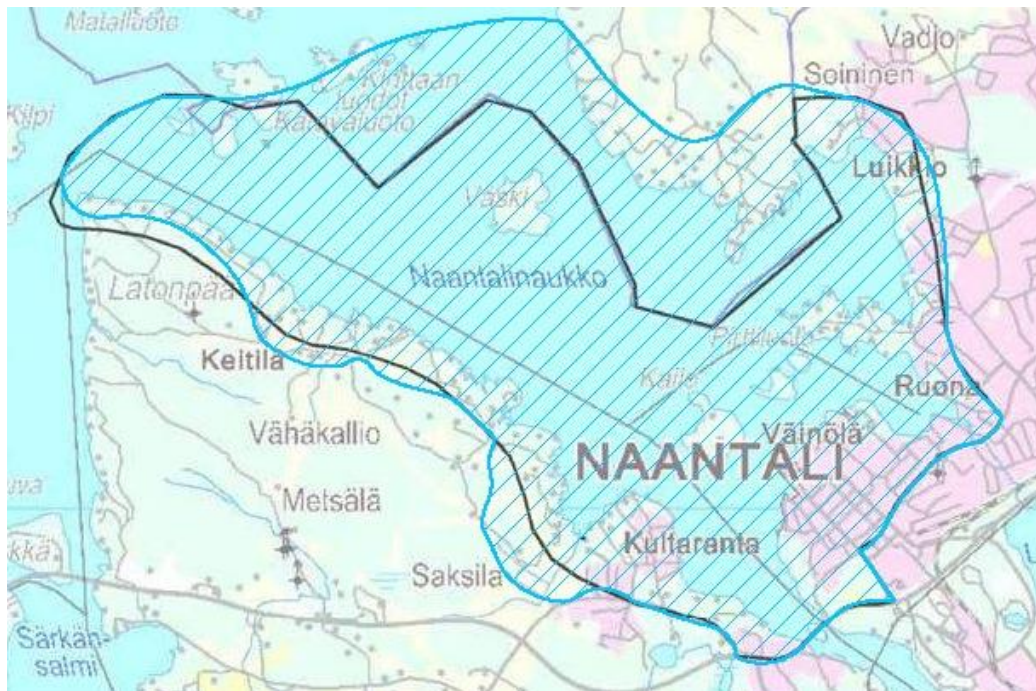
SISÄLLYS

1.	AIEMMAT INVENTOINNIT JA SELVITYKSET	3
1.1	Maakunnallisesti arvokas maisema-alue (ks. Liite 1).....	3
1.2	Valtakunnallisesti arvokkaat alueet, arkeologiset kohteet.....	4
2.	MAISEMAN OSAT	5
2.1	Maaperä, topografia	5
2.2	Maiseman perusrakenne.....	6
2.3	Vesiolosuhteet.....	6
2.4	Tuulisuus.....	6
2.5	Kasvillisuuden luontoarvot asemakaavan luontoselvityksessä	7
2.6	Kasvillisuuden luontoarvot osayleiskaavan luontoselvityksessä.....	8
2.7	Yhteenveto luontoarvoista (kasvillisuus).....	8
3.	MAISEMAN HISTORIALLISET OMINAISPIIRTEET, MUINAISRANNAT	9
4.	PUISTOKOKONAISUUDEN ERILAISET OSAT	10
5.	LÄHDEAINEISTO	12

1. AIEMMAT INVENTOINNIT JA SELVITYKSET

1.1 Maakunnallisesti arvokas maisema-alue (ks. Liite 1)

Naantalin Vanhakaupunki ja ydinkeskusta-alue sisältyvät maakunnallisesti arvokkaaseen **Naantalin aukon** maisemaan. Maisema-alueen päivitysinventoinnissa laajan maisema-alueen raja on tarkistettu ja paikoin muutettu siten, että aluerajaus käsittää Naantalin aukon selkeästi rajatun maisematilan ranta-alueineen, arvoluokaksi on muutettu ”**maakunnallinen maisemanähtävyys**”. Keskustan kohdalla maisema-alueen raja on pysynyt ennallaan.

Maakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen ehdotettu uusi raja on sinisellä rasteroituna ja vanha raja on mustalla. Uusi raja tulee voimaan aihetta käsittelevän vaihemaakuntakaavoituksen yhteydessä. (Maa-seudun kulttuurimaisemat ja maisemanähtävyydet, ELY-keskus raporteja 75/2014, ks. Liite 1).

Maisemakuva: Selkeästi rajattu maisematila mahdollistaa voimakkaan maisemaelämyksen ja rantojen kalliojyrkänteet ovat maiseman kohokohtia. Maisemakuvaltaan kiinnostavia ovat myös tasaisten peltolaaksojen ja karujen, metsäisten kallioselänteiden väliset jyrkät rajautumiskohdat.

Maisemassa merkittäviä kokonaisuuksia ovat Kultaranta puistoinen ja Naantalin kirkko tiiviisti rakennettuine kylämäkineen. Naantalin kirkontorni ja Kultarannan torni näkyvät kauas maisema-alueella.

Alueella on useita näköalapaikkoja mm. Naantalin kylämäki.

Osa arviointitekstistä : Maisema-arvot perustuvat alueen poikkeukselliseen ja monipuoliseen kulttuurihistoriaan. Alueen arvokkaat huvilat ja Naantalin Vanhakaupungin rakennuskanta ovat hyvin säilyneitä. Rantamaisemien paljaat kalliojyrkänteet luovat vaikuttavan ja selkeästi rajatun maisematilan

Maakunnallinen maisemaselvitys/Rautamäki

Valtakunnallisessa maisemamaakuntajaossa Naantali kuuluu Lounaismaahan ja siinä tarkemmin Lounaisrannikon ja Saaristomeren seutuun.

Maakunnallinen maisemaselvitys, Varsinais-Suomi, Maija Rautamäki, Varsinais-Suomen seutukaavaliitto, Ympäristöministeriö 1990.

- maisema-aluetyyppi: Naantalin vanhakaupunki, kirkko ja ydinkeskusta kuuluvat Saariston alueelle (sisäsaaristo).
- Kirkko - maiseman solmukohta.

1.2 Valtakunnallisesti arvokkaat alueet, arkeologiset kohteet

Valtakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt RKY (kartassa siniset rajaukset):

- Naantalin kirkko ja Ailostenniemi
- Naantalin Vanhakaupunki
- Villa Haartman

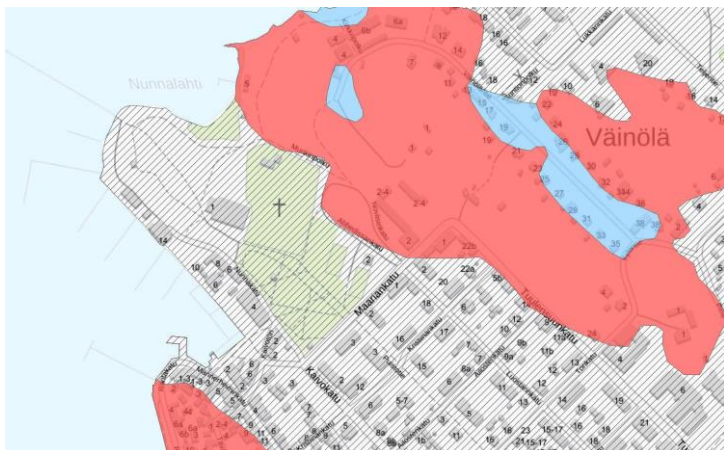
Muinaisjäännösalueet:

- Naantalin vanha pappila
- Birgittalaisluostari
- Naantalin vanha asemakaava-alue

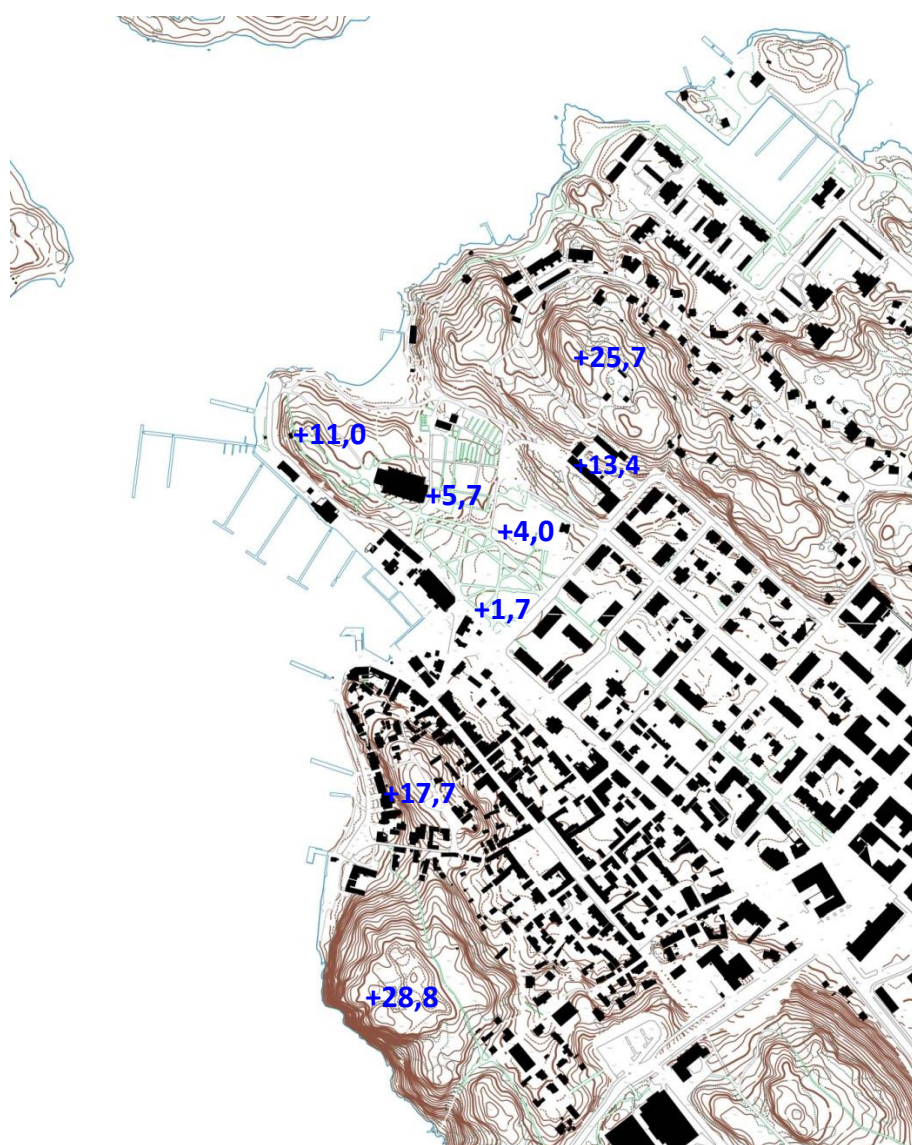
2. MAISEMAN OSAT

2.1 Maaperä, topografia

Naantalin ydinkeskusta sijoittuu kahden kalliomäen väliseen alavaan laaksoon. Laaksoalue on GTK:n karttatiedoissa täyttömaata. (Tarkempia tietoja saatavissa kaupungin teettämässä maaperätutkimuksissa?). Kalliomäen lakialueet nousevat ydinkeskustan koillispuolella +25,7 mmpy korkeuteen ja ydinkeskustan lounaispuolella Vanhankaupungin Myllymäellä +17,7 mmpy ja Kuparivuorella +28,8 mmpy korkeuteen.

Korttelin12 alueella maaperä on kalliota.
Ote GTK:n maaperäkartasta (GTK/
maankamara.fi).

Maaston korkeussuhteet keskusta-alueella (Kartta: Naantalin kaupunki).

2.2 Maiseman perusrakenne

Maiseman perusrakenne jaetaan osayleiskaavan maisemaselvityksen mukaan selänne- ja selänteiden lakialueisiin, ranta-alueeseen ja näiden välille sijoittuviin laaksoalueisiin ja vaihettumisvyöhykkeisiin. (*Manner-Naantalin osayleiskaava maisemaselvitys, 13.4.2015 Fcg*)

Karttapiiirros maiseman perusrakenteesta. Maarianrinteen alue (kortteli 12) sijaitsee vaihettumisvyöhykkeellä ja koillisosastaan selännealueella.

2.3 Vesiolosuhteet

Vesistöalue: Alue sijaitsee päävesistöalueella "Saaristomeren rannikkoalue, Ahvenanmaa (82)" (Fcg 2015). Valuma-alueet: Välialueen valuma-alue (82V050).

2.4 Tuulisuus

Päätuulensuunta on lounaasta. Ydinkeskustan alue on maaston muotojen johdosta suojaisaa päätuulensuuntaan nähden. Myös runsas puusto vaimentaa tuulisuutta merialueilta.

2.5 Kasvillisuuden luontoarvot asemakaavan luontoselvityksessä

Luontoselvitys: Naantalın Maarianrinteen kylpylähankkeen luontoselvitys, Jynx Oy 2023.

Perinnebiotoopit : Kaksi vierekkäistä monilajista ja edustavaa ketoaluetta korttelin 12 rakennusten länsi - lounaispuolella. Arvoluokitus: Luokka 3 monimuotoisuutta turvaava.

Luontotyyppien uhanalaisuusluokituksessa karut kalliokedot ja karut pienruohokedot ovat koko maassa äärimmäisen uhanalaisia luontotyyppiä (CR), nämä m

olemmat esiintyvät alla olevan kuva rajauksissa.

Luontoselvityksen suositukset: Huomiokohteina esitetyt ketoalueet pyritään säilyttämään. Erityisesti pyritään säilyttämään Novii-sinkadun ja Abbedissankadun väliin jäävä ketoalue. Oy Maarianrinteen rakennuksen ja Novii-sinkadun kalliainen ketoalue ei yllä lajistoltaan ja arvoltaan aivan em. ketoalueen tasolle.

Alueen arvoa lisäävät myös vanhat ja suuret puut: männyt ja suuret lehtipuut, joiden säilyttäminen on maisemallisesti suositeltavaa. Myös ympäröivät kallioalueet on maisemallisesti ja virkistyskäytön kannalta hyvä huomioida.

Ketoalueiden rajaukset, kuva Luontoselvitys/Jynx oy 2023.

Uhanalaisista kasvilajeista kohteella tavattiin keltamataraa (vaarantunut, VU) ja ketoneilikkaa (silmälläpidettävä NT).

Mäkialueet:

Rakennusten koillispuolella on melko avointa kallioista alaa, jossa kasvaa mäntyjä hyvin harvaan. Lisäksi on joitakin pihlajia, rauduskoivuja, katajia ja isotuomipihlajia. Avoimen kallion notkelmissa ja rakosissa kasvaa aluskasveja kalliokioloa, ahusolaheinää, lampaannataa, mäkitervakkoa, isomaksaruohoa, ketohopeahanhikkia ja keltanoita. Tämän kallioalueen puuston latvuspeittävyys on selvästi alle 30 %, joten luontotyyppinä kohde luetaan **kalliotyyppeihin** ja niistä **karuihin kalliotierasammalkallioihin**. Kauempana, tarkastelualueen puolella saattaa olla rajauksen mukaan myös **kalliometsiä**, jolloin puuston peittävyys on vähintään 30 %. Edellä mainitut luontotyypit eivät ole uhanalaisia (vrt. jäljempänä OYK:n luontoselvityksen metsälakikohteet).

Puistoalueet

Kirkon ympäristössä on **puistometsää**. Kirkkopuiston puulajeja ovat mm. vuorijalava, saarni, poppelit ja serbiankuusi. Mitään luontoarvokohdetta ei voi kuitenkaan puiston alueelta osoittaa, mutta se on maisemallisesti ja virkistyskäytön kannalta kaunista kulttuurimaisemaa.

Nunnalahden uimarannan itäpuolella on pienenä laikkuna melkein luonnontilaisen kaltaista lehtoakin. Laikussa kasvaa puiden alla mm. lehtokuusamaa. Mitään selvää rajausta ei voi kuitenkaan tästä tehdä.

Kirkon pohjoispuolella puiden alla on heinäinen ja ruohoinen aluskasvillisuus jätetty niittämättä, mikä tekee kohteesta hieman luonnonmukaisemman.

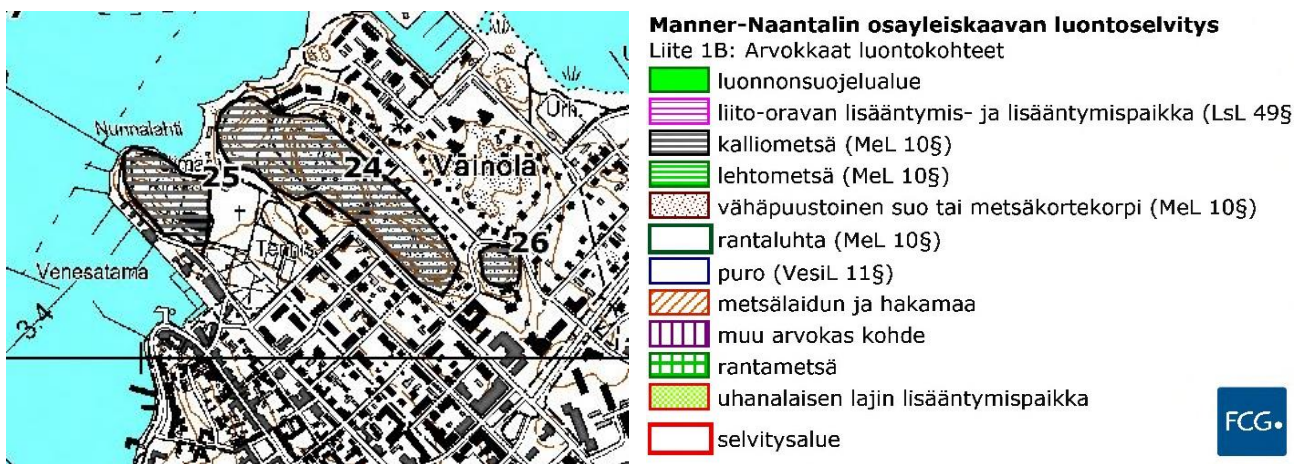
2.6 Kasvillisuuden luontoarvot osayleiskaavan luontoselvityksessä

Manner-Naantalin luontoselvitys, 15.5.2015 Fcg.

Kasvimaantieteellisesti Naantalin keskusta-alue sijaitsee Lounaisen rannikkomaan Hemiborealisella metsäkasvillisuusvyöhykkeellä eli ns. vuokkovyöhykkeellä. Hemiborealiselle kasvillisuusvyöhykkeelle ominaista ovat havupuiden runsas määrä sekä lehtoalueet, joissa kasvaa jaloja lehtipuita kuten tammea, metsävaahteraa, pähkinäpensaita ja metsälehmuksia.

Arvokkaat luontokohteet: **Kirkkokuiston kalliot** (alla olevassa kartassa numerot 24-25)

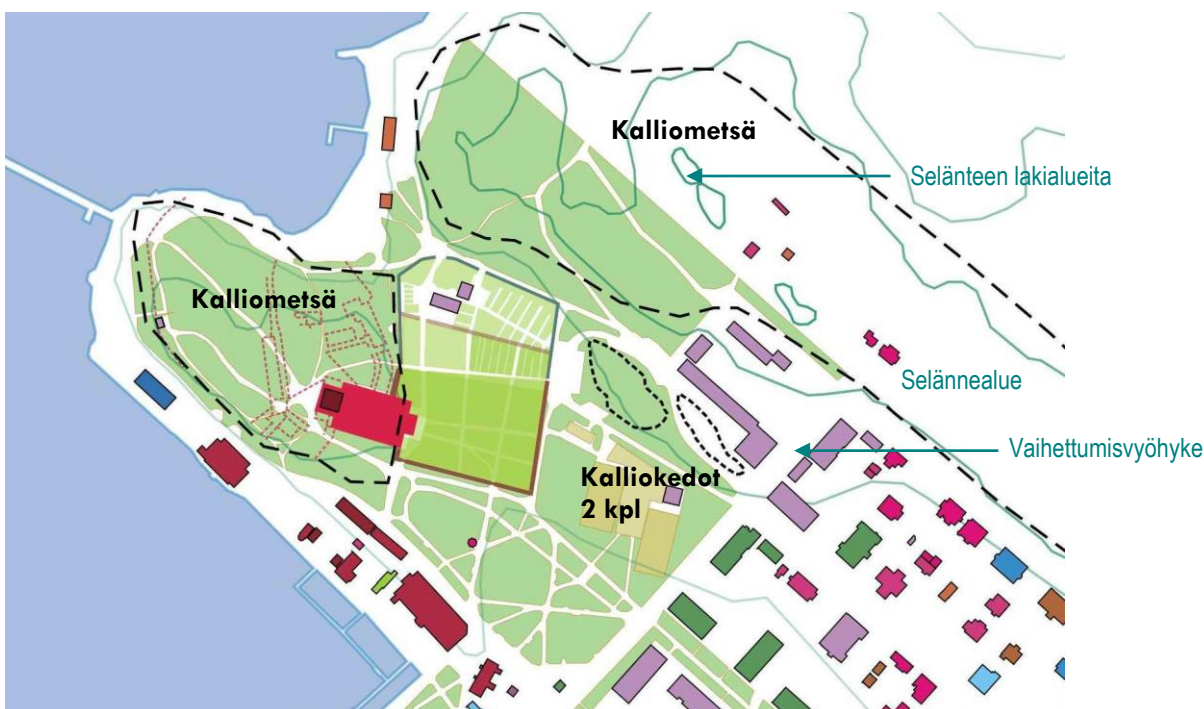
Paikallisesti arvokkaat kasvillisuuskohteet. Karut ja vähäpuustoiset kallioalueet. Kirkkokuiston kasvillisuus on hyvin kulttuurivaikutteista. Alueella on runsaasti kuivia lehtoja. Lajisto on melko tavanomaista. Alueilla on virkistys- ja maisema-arvoja. Alueilla on mahdolliset metsälain 10 §:n mukaiset erityisen tärkeät elinympäristöt.

Kirkkokuiston kalliot, ote luontoselvityksestä Fcg 2015.

2.7 Yhteenveto luontoarvoista (kasvillisuus)

Kallioketoalueet (AK luontoselvitys: äärimmäisen uhanalaiset luontotyytit) ja kalliometsät (OYK:n luontoselvitys: mahdolliset metsälakikohteet MeL § 10)

Kalliometsä- ja kallioketoalueet rajattuna mustalla katkoviivalla (Kerroksellisuuskartta, Naantalin kaupunki).

3. MAISEMAN HISTORIALLISTEET OMINAISPIIRTEET, MUINAISRANNAT

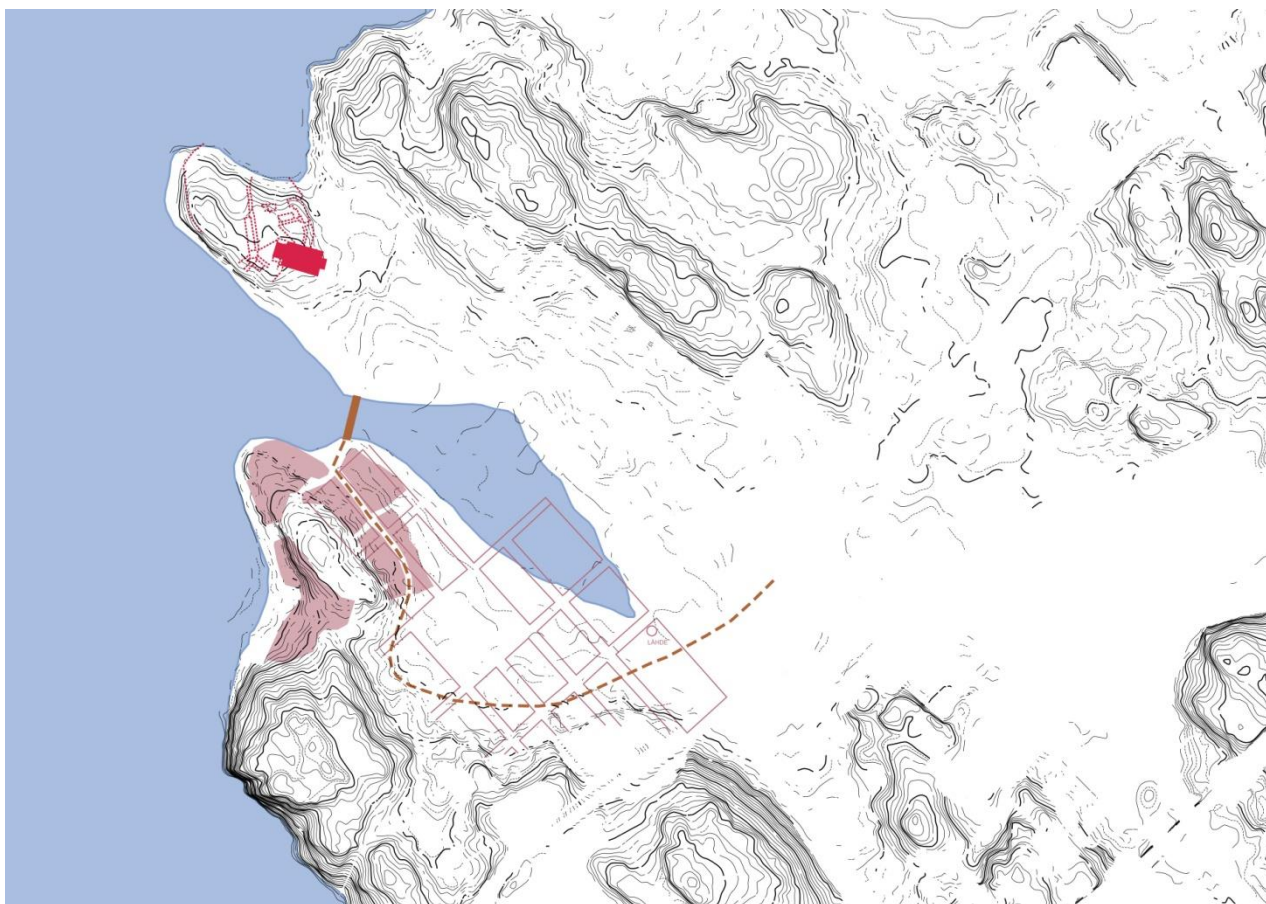
Litorina-meren vaiheessa Naantali on ollut subakvaattista eli veden alaista aluetta, alueella ei siis ole vanhimpia muinaisrantoja.

Vanhat rantaviivat: rantaviiva on ulottunut 2000 vuotta sitten noin +10 m korkeustasolle ja 1000 vuotta sitten noin +5 m korkeustasolle.

Vanhat rantaviivat (Lounaistiedon karttapalvelu).

Merivesi oli vielä 1600-luvun puolivälissä noin 2 m nykyistä vedenpintaa korkeammalla, jolloin kirkon ja Vanhankaupungin välinen alava alue oli meren lahtea, ns. Lahdenperän alue.

Lahdenperän alue 1650-luvulla. Kartta laadittu nykyiselle pohjakartalle teoksen Keskiajan kaupungit 4, Naantali; Markus Hiekkänen/ Museovirasto 1988, s. 75 karttapiirroksen pohjalta.

4. PUISTOKOKONAISUUDEN ERILAISET OSAT

Näkymä Puistotieltä kohti kirkkoa.

Näkymä kirkon pohjoispuolelta itään päin, hautausmaan takana mäellä (edessä olevan puun kohdalla takana) korttelin 12 rakennuksia.

Näkymä Noviiisinkadun ja Maariankadun risteyksestä kohti Kaivohuonetta.

5. LÄHDEAINEISTO

- Maaseudun kulttuurimaisemat ja maisemanähtävyydet, ELY-keskus raportteja 75/2014.
- Maakunnallinen maisemaselvitys, Varsinais-Suomi, Maija Rautamäki, Varsinais-Suomen seutukaavaliitto, Ympäristöministeriö 1990.
- Manner-Naantalin osayleiskaava maisemaselvitys, 13.4.2015 Fcg.
- Manner-Naantalin osayleiskaava luontoselvitys, 15.5..2015 Fcg.
- Naantalin Maarianrinteen kylpylähankkeen luontoselvitys, Jynx Oy 2023.
- Lahdenperän alue, rantaviiva 1650-luvulla: Markus Hiekkänen, Keskiajan kaupungit 4, Naantali, 1988, Museovirasto.
- Muistojulkaisu Naantalin 500 -vuotisjuhlaan. K. Jäntere, A. Maliniemi, 1943.
- Maaperätiedot: GTK (maankamara.fi)
- Muinaiset rannat: Lounaistieto: karttapalvelu

Näkymä Naantalin aukolle. Kuva: Marie Nyman

Naantalin aukon maisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Naantalin aukko; maakunnallisesti arvokas

Kunta: Naantali, Masku

Arvoluokka: maakunnallinen maisemanähtävyys

Luonnonpiirteet:

Aluetta hallitsevat kallioiset mäet ja niiden välissä olevat pienalaiset saviset maat, jotka on tarkasti käytetty hyväksi viljelymaana. Kallioselänteiden rinteet ovat paikoitellen hyvinkin jyrkkiä. Naantalin Kuparivuori rajaa maisemaa kaakossa ja Maskun Härmälässä kohoaa mahtava Pakattulanvuori. Pakattulanvuorta halkaaise mielenkiintoinen geologinen nähtävyys Härmälän rotkot.

Metsät ovat pääosin mäntyvaltaisia, mutta alueella on myös tuoreen kankaan kuusivaltaisempia metsiä sekä reheviä lehtolaikkuja. Maskussa Vaarjoen suistoalue on kosteaa rantaniittyä.

Kulttuuripiirteet:

Naantaliin ja Naantalin aukon maisemiin on 1700-luvulta saakka saavuttu nauttimaan Naantalin terveyslähteestä ja myöhemmin 1800-luvulla perustetusta Naantalin kylpylälaitoksesta. Ennen tätä, birgittalaisluostarin aikoihin, Naantali oli pyhiinvaelluskohde.

Seudun asutus on pääasiassa peräisin ristiretkien ajalta 1100 - 1200-luvuilta. Naantalin kirkko perustettiin keskiaikaiselle birgittalaisluostarille Ailosten tilalle Naantaliin ja luostarin kupeeseen syntyi vuonna 1443 kaupunginoikeudet saanut Naantali. Alueella sijaitsevien talonpoikaistalojen historia ulottuu luostariajalle saakka. Luonnonmaa on kuulunut Naantalin maalaiskuntaan ja muun muassa Keitilän ja Saksilan pienet kylät olivat asutettuja 1200-luvulla. Naantalin maalaiskunnan vaakunana toiminut Naantalin aurinko on muodostunut käsitteeksi. Alkuperäinen, puinen Naantalin aurinko koristi 1750-luvun lopulla rakennettua Naantalin kaupungin ja Naantalin maalaiskunnan välisen tullihuoneen porttia. 1800-luvun lopulta lähtien ranta-alueille muodostui huvila-asutusta, samalla kuin Naantalin kylpylä eli kukoistuskauttaan. Naantalin kylpyläkautteen liittyviä 1800-luvun huvilarakennuksia löytyy kirkon eteläpuolelta sekä Luonnonmaalta Kul-

tarannan ja myöhemmin rakennetun Ukko-Pekan sillan väliseltä alueelta, niin kuin myös Maskun rannoilta Härmälästä ja Maanpäältä. Myös Kultaranta, joka taustaltaan on maatalo, on saanut nykyisen hahmonsä pääosin yksityisenä kesähuvilana ennen siirtymistään valtiolle ja Tasavallan presidentin kesäasunnoksi. Kultaranta on nykyasultaan 1910-ihanteiden mukainen kokonaisuus, johon kuuluu meren rannassa maisemaa hallitseva graniittilinna, sen edustan puutarha ja mereen rajautuva puisto. Kultarannan päärakennuksen on suunnitellut arkkitehti Lars Sonck ja siihen liittyvän puiston ja puutarhan ovat suunnitelleet Svante ja Paul Olsson. Ukko-Pekan sillan valmistumisen myötä vuonna 1934 rakentaminen lisääntyi Luonnonmaalla ja taajamamaista asutusta löytyy nykyään sillan läheisyydessä.

Isojaon aikaisissa kartoissa ranta-alueilla on pienialaisia rantaniittyjä. Niityt ovat suurilta osin säilyneet avoimina, poikkeuksena Naantalín puoleiset rantaniityt sekä Kultarannan laajat pellot ja niityt, joista on jäljellä enää rippeet. Keitilän ja Saksilan tilojen kohdilla on edelleen viljelyksessä olevia isojaon aikaisia peltöjä. Maisema säilyi melko samanlaisena aina 1960-lu-

vulle asti, minkä jälkeen nopea kaupungistuminen on voimakkaasti vaikuttanut maisemaan. Nykyään Naantalín aukon ympäristössä on erityyppisiä rakennettuja alueita; pienpiirteisiä loma-asutus ja huvila-alueita, tiiviisti rakennettuja taajamatyyppisiä alueita sekä perinteisiä maaseutumaisia ympäristöjä. Omaleimaisen kokonaisuuden muodostaa Naantalín vanhankaupungin tiivis puutaloalue, joka on säilyttänyt keskiaikaisperäisen rakenteensa.

Naantalín aukon ympäristössä on monta valtakunnallisesti tunnettua matkailukohdetta, muun muassa Kultaranta, Naantalín vanha kaupunki, Naantalín kylpylä ja Muumimaailma Kailon saarella. Naantalín aukolla on ulkoilu- ja retkeilysaaria, kuten esimerkiksi Kailon saari, jonne johtaa kävelysilta Naantalín Ailostenniemeltä, sekä Hiipan saari Kailosta koilliseen. Väiskin saarella Naantalín aukolla sijaitsee myös Väiskin seikkailumaailma, jonne pääsee laivalla Ailostenniemeltä. Maisema-alueella kulkee osa matkailutienä toimivaa Saariston Rengastietä. Härmälän rotkot ovat geologinen nähtävyys Maskun kunnan puolella.

Kultarannan puutarhaa. Kuva: Marie Nyman

Maisemakuva:

Naantalin aukon selkeästi rajattu maisematila mahdollistaa voimakkaan maisemaelämyksen ja rantojen kalliojyrkänteet ovat rantamaiseman kohokohtia. Maisemakuvaltaan kiinnostavia ovat myös tasaisten pelto-aksojen ja karujen, metsäisten kallioselänteiden väliset jyrkät rajautumiskohdat. Maisemassa merkittäviä kokonaisuuksia ovat Kultaranta puistoineen ja Naantalin kirkko tiivisti rakennettuine kylämäkiineen. Naantalin kirkontorni ja Kultarannan torni näkyvät kauas maisema-alueella. Alueella on useita näköalapaikkoja, muun muassa Naantalin kylämäki, Kultarannan ranta sekä Pakattulanvuori Maskussa. Maisemassa erityinen asema on vanhoilla tilakeskuksilla ympäröivine viljelyaukeineen. Luonnonmaan puolella, Saksilan ja Keitilän tilakeskuksien ympäristössä on melko laajoja rantaan asti avoimina jatkuvia peltoja. Maskun ja Luonnonmaan maisemallisesti merkittävien tilakeskusten joukosta löytyy myös useita huonokuntoisiksi rapistuneita vanhoja rakennuksia.

Arviointiteksti:

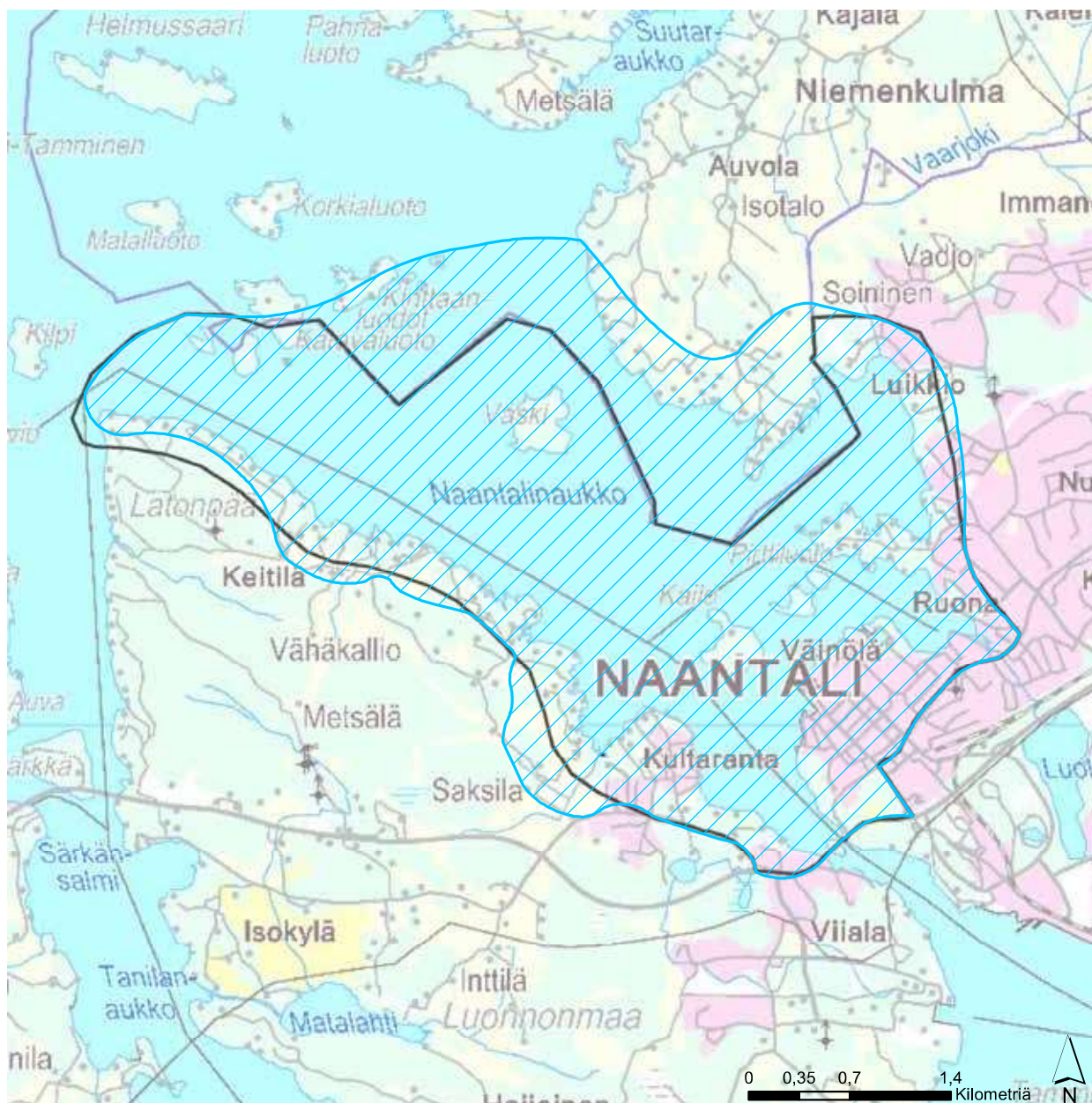
Naantalin aukon maisema-arvot perustuvat alueen poikkeukselliseen ja monipuoliseen kulttuurihistoriaan. Alueen arvokkaat huvilat ja Naantalin vanhankaupungin rakennuskanta ovat hyvin säilyneitä. Rantamaisemien paljaat kalliojyrkänteet luovat vaikuttavan ja selkeästi rajatun maisematilan. Maisema-alue on taajaman läheisyydestä johtuen muutospaineiden alla, perinteisen maatalouselinkeinon samalla vähentyessä. Osa vanhoista maatiloista on rappeutumassa ja rannoille avoimina jatkuvia peltoja uhkaa umpeen kasvaminen.

Rajaus:

Maisema-alerajaus käsittää Naantalin aukon selkeästi rajatun maisematilan ranta-alueineen. Kaakossa maisema-alue rajautuu kapeaan ja jyrkkäpiirteiseen Naantalinsalmeen, Kuparivuoreen sekä Ukko-Pekan siltaan. Luoteessa maisema-alue rajautuu edustan saariin, muun muassa Katavaluotoon ja Kinttaanluotoon. Päiväysinventoinneissa maisema-alerajausta laajennettiin kuntarajan yli Maskuun, maiseman luonnollisten rajojen mukaan. Rajausta laajennettiin myös hieman Luonnonmaan puolella, käsittämään myös Saksilan talon ja Keitilän Ylistalon ja Alistalon miljöökokonaisuudet, joiden kohdilla peltoja pitkin avautuu näkymiä merelle. Päiväysinventointityön yhteydessä

Naantalin aukon maisema-alueetta ehdotettiin laajennettavan myös Merimaskun rannoille ja Kaidan saarelle, mutta maastokäynnillä todettiin maisema-alueen arvotekijöitä olevan selkeästi rajattu maisematila, joka luontaisesti rajautuu edustan saariin.

Naantalin aukon maisema

 Uusi maisema-alueajajusehdotus (valtakunnallisesti arvokas)
 Uusi maisema-alueajajusehdotus (maakunnallisesti arvokas)

 Maisema-alueajajus (valtakunnallisesti arvokas; valtioneuvoston periaatepäätös 1995)
 Maisema-alueajajus (maakunnallisesti arvokas; Varsinais-Suomen maakuntakaava)

© SYKE, ELY-keskukset © SYKE, GTK
 © SYKE, Metsähallitus, ELY-keskukset
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Karttatekijä Oy, lupa L4659
 © Maakuntien liitot

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN
 Varsinais-Suomen ELY-keskus/ 22.4.2014